

УДК 930: 94 (477.87)

ВАСИЛЬ ГРЕНДЖА–ДОНСЬКИЙ У ВІТЧИЗНЯНІЙ І ЗАРУБІЖНІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

Рекіта В. І. (Ужгород)

Постать В.Гренджі-Донського в окремих проявах і аспектах, неодноразово ставала об'єктом вивчення. Цій проблемі присвячено кілька праць, які здебільшого торкаються окремих сторін його життя і діяльності. Варто констатувати, що комплексного дослідження життєвого та творчого шляху В.Гренджі-Донського в українській історіографії досі нема.

Наявні праці української та зарубіжної історіографії дають змогу умовно поділити історію наукової розробки теми на три періоди: перший – охоплює 20-ті рр. ХХ ст. – 1939 р., другий – 1939 – 1990 рік, третій – розпочинається з 90-х рр. ХХ століття. Кожен з цих періодів визначався особливостями суспільно-політичного розвитку, в даному випадку України та Чехословаччини.

Творча спадщина письменника вперше стала предметом вивчення науковців у 20-х рр. ХХ століття, після виходу в світ його перших літературних збірок – «Квіти з терн'ямом» та «Золоті ключі». Схвальні відгуки щодо віршів В.Гренджі-Донського висловили, зокрема, В. Пачовський [76], чеський літературний критик Антонін Гартл, який вважав автора основоположником української поезії на Підкарпатській Русі [96], Ф. Тіхий [89], Л.Дем'ян [42], О.Бабій [3], А.Волошин [29]. Прихильну позитивну рецензію творчим починанням Василя Гренджі-Донського дав такий авторитетний літературний критик, як Євген Маланюк [53]. Першими спробами глибокої оцінки ролі і місця письменника в літературному процесі Підкарпатської Русі стали літературознавчі огляди Є. Недзельського у журналі «Центральная Європа» [71] і в огляді-відчиті «Подкарпатская Русь 1919-1936» [72], в яких автор вже в той час називає В.С. Гренджу-Донського – «Первимъ карпаторусскимъ поэтомъ послѣ переворота, и украинскаго направления въ частности» [72, с.131], та Д.Вергуна [28]. До цього ж періоду відносяться перші згадки про письменника і на сторінках чеських та словацьких часописів, серед яких виокремлюємо літературні огляди Антоніна Гартла [97-98, 100] та Володимира Бірчака [94].

В контексті дослідження насамперед лі-

тературної спадщини письменника у міжвоєнний період з'явилась значна кількість рецензій, які репрезентують творчі пошуки В. Гренджі-Донського у багатьох жанрах літератури та в яких присутнє намагання визначити його місце в літературному процесі Закарпаття 20-30-х рр. ХХ століття. Так, до аналізу літературних творів В. Гренджі-Донського зверталися Ф.Агій [1], М.Качанюк [47], М. Лелекач [50-51], Л. Гранічка [34], А. Гартл [99], І. Їрасек [101] та ряд інших літературознавців.

Наприкінці першого періоду вивчення творчості В.Гренджі-Донського з'явилося друге видання книги В. Бірчака «Літературні стремління Підкарпатської Русі». У виданні було розглянуто літературу Закарпаття від найдавніших часів до середини 30-х років ХХ ст., і у свій час воно виконувало роль підручника для вивчення літератури краю у школах. В. Бірчак при періодизації історії літератури Закарпаття, керуючись наявним на той час рівнем наукових знань, виділяє період після перевороту, тобто входження краю до складу Чехо-Словаччини. Значний обсяг згаданого періоду становить аналіз літературної творчості В.Гренджі-Донського, якого автор не випадково розглядає першим серед плеяди нової закарпатської літератури [13, с.157-162]. У огляді В. Бірчака висвітлюється літературна діяльність аналізованих авторів та свідомо уникнено біографічних характеристик. До подібного роду праць відноситься праця львівського літературознавця С. Гординського «Сучасна закарпатська поезія» [32], де чільне місце було відведено В.Гренджі-Донському.

Аналіз літератури першого періоду дає підстави стверджувати, що творча спадщина В.Гренджі-Донського була предметом дослідження передусім літературознавців. У даному періоді вона ще не стала предметом системних досліджень, які б відображали внесок письменника у становлення українського життя на Закарпатті. У названих статтях, відгуках та повідомленнях автори зосередили свою увагу на аналізі відомої їм літературної творчості, у той же час не згадуючи та уникаючи сторінок біографії В.Гренджі-Донського, його політичної та гро-

мадської діяльності. Проте тут є цінний літературознавчий матеріал, важливий для системного аналізу творчих здобутків автора 20-30-рр. ХХ ст.

Головною особливістю наступного періоду, який переважно пов'язаний із добою комуністичного будівництва в Україні та Чехословаччині, стало штучне табування імені В.С. Гренджі-Донського, коли в ранг урядової політики були введені заходи, які мали на меті викреслити з історичної пам'яті поняття «Карпатська Україна» і все, що з нею пов'язано: особи, події, факти, реальну історію.

У літературі 40-50-х рр. ХХ ст., крім неоднозначного періоду окупації краю гортистською Угорщиною [31,52], В.С. Гренджа-Донський майже не згадувався. А якщо й подавалися скупі поверхові відомості, то вони були затиснені в рамки вкрай спрощеного класового підходу і марксистсько-ленінської методології. Прикладом цього можуть служити статті Л.Кошового «Про деякі помилки наших письменників. Ідейний зброносець «батька» Волошина» [48] та Й. Жупана, Л. Бездомного «З корінням викорчувати буржуазно-націоналістичний чортополох» [43]. На фоні глобального репресування крайової літератури попередньої доби певним винятком є дослідження Ю. Балеги «Розвиток прогресивної художньої прози на Закарпатті у 20-30-х роках ХХ ст.» [9], в якій автор здійснив спробу вийти за рамки офіційної доктрини і об'єктивніше оцінити творчу спадщину В.Гренджі-Донського.

У ці роки, вже мешкаючи на теренах Чехословаччини, В. Гренджа-Донський зазнав репресій від нового комуністичного режиму республіки. Приводом стала стаття І. Габаля «Буржуазний націоналізм – лютий ворог українського народу» [30].

Письменника звинувачували в тому, що хоче вдарити клин між словаків та українців, що вимагає культурної автономії, що хоче відірвати українську літературу від російської і дати їй напрямок на французьку та німецьку, що твердить, ніби українці топляться у чехословацькому морі та що він втік перед комуністичною владою з Радянської України. За наслідками цієї статті В. Гренджа-Донський був повністю усунений із українського пражівського літературного осередку, його твори припинили друкувати, а сам він зазнавав переслідувань з боку влади.

У 60-ті рр. розпочинається довготривалий у часі процес повернення імені В. С. Гренджі-Донського в українську літературу Чехословаччини та України. Приводом стала поява у Києві з передмовою М. Рильського антології «Ластівка з Пражівщини», де була представлена творчість українських письменників Чехословаччини. За нашим переконанням, тільки з 60-х

рр. починають з'являтися перші публікації, в яких давався глибокий науковий аналіз життя, творчості та різнопланової діяльності письменника. Першість у цьому процесі передусім належить українській чехословацькій історіографії. Популяризатором імені В. С. Гренджі-Донського виступив один із фундаторів сучасної чеської та словацької україністики – Михайло Мольнар. Завдяки його старанням український читач мав змогу ознайомитись із окремими зразками творчої спадщини В. Гренджі-Донського, які не йшли врозріз із соціалістичною дійсністю. В контексті такого підходу з'явилися збірки вибраних поетичних та прозових творів митця спочатку у Пряшеві – «Шляхом терновим», а невдовзі аналогічне видання у Києві, але зі значним скороченням тексту. Передмова до обох видань належить М. Мольнару [65,68]. Вони стали у чехословацькій україністиці першими спробами повернути ім'я В. Гренджі-Донського до наукового вивчення. Дослідження базувалося як на вже опублікованих матеріалах творчості, так і на власних спогадах Василя Степановича, крім того, М. Мольнара пов'язувала із письменником багатолітня особиста дружба. У статтях міститься, у порівнянні із попередніми публікаціями, значний фактологічний матеріал про участь письменника у подіях Першої світової війни, основні віхи становлення його як поета, письменника та публіциста. Також наявні відомості про деякі аспекти громадської діяльності письменника, але з відомих причин автор уникає характеристики політичної діяльності 30-х рр. Між тим, М. Мольнар подає ґрунтовну літературну критику літературних творів та вперше, у спеціальній літературі, розвінчує та доводить абсурдність висунутих проти В. Гренджі-Донського на початку 50-х рр. звинувачень.

Поступово на теренах Чехословаччини В. Гренджа-Донський стає загальноновизнаним письменником. З приводу різноманітних ювілеїв на сторінках газет і журналів з'являються короткі огляди його життя і творчості. Між ними виділяємо статті О. Мишанича [55,57,60], І. Мацинського [54], М. Мольнара [64,67]. У цих оглядах здебільшого детально проаналізовано роль письменника у міжвоєнному Закарпатті в контексті складного процесу утвердження української мови, літературного процесу. Але в той же час наголошувалося, що в 30-х роках на життєвому і творчому шляху письменника траплялися серйозні помилки ідейного характеру. Під час відзначення 70-літнього ювілею ім'я Гренджі-Донського потрапляє на сторінки вільної преси української діаспори – «Свобода» (Джерзі Сіті), «Вільне слово» (Торонто), «Українське слово» (Париж). Напівмемуарну статтю про автора та його працю у 20-30-х роках опублікував у Канаді М. Вайда [15].

Після смерті В. Гренджі-Донського, у листопаді 1974 року, на шпальтах чехословацьких та закордонних видань з'явилися ряд некрологів, які містять цінну інформацію з досліджуваної теми. Їх авторами виступили – М. Мольнар [63,66], А. Штефан [93], Ф. Іванчов [45], В. Атаманюк [2], М. Роман [87].

Поглиблюють і збагачують знання про В. Гренджу-Донського ряд статей Андрія Пестременка [77-78], в яких він досліджує досі не висвітлені в літературі питання перекладацької творчості письменника, а також акцентує увагу на прозі та публіцистиці автора. Значну увагу приділив постаті В. Гренджі-Донського у монографії “Розвиток національної свідомості лемків Пряшівщини у світлі української художньої літератури Чехословаччини” Й. Сірка [88]. Автор справедливо відносить В. Гренджу-Донського до найдосвідченіших поетів Чехословаччини, визначає його як основоположника української поезії на Підкарпатті, але в той же час хибно стверджує, що письменник своєю творчістю чи іншою діяльністю не брав безпосередньої участі в процесі формування національної свідомості українців Пряшівщини.

З приводу чергового ювілею письменника пряшівський Культурний Союз Українських трудящих (КСУТ) у 1987 році видав окреме число журналу “Репертуарний збірник”, який був повністю присвячений творчості В. Гренджі-Донського [86].

Заслугує на увагу також вступна стаття С. Гостиняка “Свідок минулого” [33] до першого опублікування на території Чехословаччини і України спогадів В. Гренджі-Донського. Автор статті докладно дослідив історію їх написання та жанр, який, на його думку, стоїть на межі між спогадами та автобіографією.

У 80-ті роки першість у дослідженні культурної, літературної та суспільно-політичної діяльності В. Гренджі-Донського переноситься на американський континент. Основну роль у пропаганді творчого доробку письменника у “вільному світі” здійснила його донька – Аліса-Зірка Гренджа-Донська, яка протягом тридцяти років здійснювала скурпульозне опрацювання та упорядкування спадщини батька. Результатом став вихід за сприяння українських емігрантських організацій у США протягом 1981-1992 років дванадцяти томів творів В. Гренджі-Донського. Так, у XI та XII томі поміщені статті, короткі згадки та бібліографічні покажчики [40-41]. У цей період діяльність та творчість Василя Гренджі-Донського стала предметом наукових зацікавлень на рівні загальноамериканських форумів. Спеціальний інтерес викликали ряд доповідей д-ра Олени Шанко [103-105], виголошених на конференціях Американської Асоціації для розвитку Слов'янських дос-

ліджень, в яких авторка розглянула твори для дітей та юнацтва. У 1989 році на конференції в Чикаго було більше охоплено творчий діапазон пошуків Василя Гренджі-Донського завдяки доповідям, виголошеним Василем Маркусем [102], Богданом Чопиком [91] та Дмитром Штогрином [106], в яких автори заторкнули питання прозової і поетичної творчості, та вперше було порушено проблему співвідношень у творчості ідеології та політичних переконань письменника. Василь Маркус виділив чотири періоди формування В. Гренджі-Донського як політичного діяча, в залежності від обставин, в яких він творив: перший — від Першої світової війни до 1926 року, другий — 1927-1929 рр. (період виходу журналу «Наша земля»), третій — від кінця двадцятих років до 1944 року і четвертий — від 1944 року до кінця життя. На науковій конференції у Гонолулу із ґрунтовною доповіддю — «Василь Гренджа-Донський — провідна постать модерної карпато-української літератури» [95] виступила Зірка Гренджа-Донська, де було охарактеризовано основні віхи творчої біографії письменника.

Аналіз другого періоду публікацій про життя і творчу діяльність В. Гренджі-Донського дає змогу стверджувати про відсутність системного підходу. В умовах нетривалої лібералізації у сфері ідеології 60-х рр. ім'я В. Гренджі-Донського було легалізовано на території Чехословаччини у газетних та журнальних статтях О. Мишанича, М. Мольнара, І. Мацинського. Але навіть в той час вивчення творчого доробку письменника визначалося марксистсько-ленінською методологією, тому згадані автори не змогли адекватно проаналізувати ідейну спрямованість творчості, суспільно-політичні погляди, участь у міжвоєнних процесах на Закарпатті та розбудові Карпатської України, не були вказані дійсні причини політичних переслідувань 40-50-х років. Між тим розпочинаються дослідження у вільному світі, представлені працями Й. Сірки, В. Маркуся, Б. Чопика, О. Шанко, Д. Штогрини, З. Гренджі-Донської, які поглиблюють знання про В. Гренджу-Донського. В Україні, зокрема на Закарпатті, крім видання деяких творів, в контексті ознайомлення із українською літературою Чехословаччини, вартих уваги досліджень не було створено. Все ж напруження цього періоду з даної проблематики стали прологом до якісно нового періоду посткомуністичної доби та залишаються спробою історіографічного осмислення питання.

Третій період розпочинається з 90-х рр. ХХ ст., коли в Україні були створені нові умови для вивчення історії національного-культурного відродження на Закарпатті міжвоєнного періоду. Саме в цей час відновлюється зацікавленість до особи В. С. Гренджі-Донського. У періодичних і довідкових виданнях низку досліджень

про життя і творчу спадщину письменника опублікували М.Красняник [49], М. Вегеш [20,21], В.Пагіря [74], В.Густі [35], В. Фединишинець [90], Г.Божук [14], О.Мишанич [58-59] та ін. Цікаві порівняння життя і творчості О.Духновича та В. Гренджі-Донського містяться у статті Ю.Балеги «Сини свого народу» [10]. Питанням ролі Т.Г. Шевченка у творчості письменника присвятив розвідку В.Поп у статті «Оживає в слові Верховини» [79]. Ці дослідження вже були позбавлені старих ідеологічних схем попередньої епохи і в першу чергу мали на меті відновити в історичній пам'яті те чільне місце в українській історії та культурі, якого був позбавлений письменник внаслідок репресивної політики комуністичного режиму відносно національних культур. Та все ж більшість із цих статей, які започатковують історіографію незалежницького періоду досліджуваної теми, мають переважно узагальнюючий, науково-популярний характер, їм притаманна вузькість джерельної бази та недостатнє ще використання архівних документів і матеріалів.

Вагомим внеском в історіографію дослідження та першою окремою публікацією про життя і творчість письменника стала праця З. Гренджі-Донської «Ми є лишень короткі епізоди...» Життя і творчість Василя Гренджі-Донського» [38]. У ній життєписні матеріали авторка вдало поєднала з аналізом поетичної творчості, публіцистики, прози та громадсько-політичної діяльності. Вперше в історіографії автор дослідження — дочка письменника, наводить статистику творчого доробку батька: понад 1000 поезій, 13 поем та віршованих оповідань, 6 повістей, понад 50 оповідань, спомини та документальні матеріали з історичних подій 1938-39 рр., біля 30 драматичних поем та п'єс. Для дітей написав 36 казок, 12 п'єсок та сцен, 38 радіосцен, 25 оповідань, відомі понад 200 статей, рецензій, нарисів, репортажів, доповідей, етнографічних матеріалів; з перекладів відомі понад 60 поезій, чотири оперети німецьких авторів, оповідання; три фільмові оповідання словацькою мовою; протягом життя він видав 32 збірки та книжки. У дослідженні авторка обґрунтувала тезу, що В. Гренджа-Донський за 52 роки літературної та громадсько-політичної праці зробив стільки, що повинен назавжди залишитися невід'ємною складовою частиною культурного надбання закарпатських українців. Однак авторка не зуміла у повній мірі висвітлити окремі періоди життя і творчості В.Гренджі-Донського, пов'язані із Карпатською Україною, Другою світовою війною та еміграційним періодом, а громадсько-політична діяльність обмежена періодом Першої Чехословацької республіки.

У 1995 р. в Ужгороді вийшов науковий збірник статей М.Вегеша і В.Турияниці — «У вінок шани і визнання» [27], у якому постать

В.Гренджі-Донського була розглянута у ракурсах його діяльності як поета, журналіста, культурно-громадського діяча. Подано цікаві відомості із періоду співробітництва в журналі «Наша земля» та роль у діяльності крайової «Просвіти». У 2000 році науково-дослідний інститут Карпатознавства видав книгу вчених УжНУ М.Вегеша та Л.Горват «Громадсько-політична і культурно-освітня діяльність Василя Гренджі-Донського (1897-1974)» [23], у якій, крім деяких невідомих матеріалів про життєвий і творчий шлях письменника, звернено особливу увагу на роль і місце в політичному житті Закарпаття кінця 30-х років ХХ ст., здійснена спроба проаналізувати щоденник «Щастя і горе Карпатської України» — як історичного джерела. Та все ж автори розкривають тільки окремі епізоди життя і творчої діяльності В.Гренджі-Донського, зокрема поверхово висвітлено еміграційний період та громадсько-культурну роль першої половини 30-х рр. ХХ ст. Доктор УжНУ В.Барчан видала у 2004 році навчальний посібник «Поетична творчість Василя Гренджі-Донського» [11], у якому було проаналізовано ідейно-тематичний, жанровий та стилістичний характер поетичного доробку, розглянуто деякі недосліджені ліро-епічні твори та ті, які не друкувалися за життя поета. У додатках авторка подала перші відгуки на його творчість.

Варто відзначити публікацію М. Зиморі «Творчість В.Гренджі-Донського на сторінках німецькомовної преси 30-х років» [44], оскільки ця проблема була вперше порушена у вітчизняній історіографії.

Про щоденник В.Гренджі-Донського «Щастя і горе Карпатської України» йдеться у статті Д.Павличка «Вічно живий документ» [73] та С.Гостиняка «Державотворчі намагання українців у «Щоденнику» Василя Гренджі-Донського», в яких даний документ епохи розглядається як історичне джерело, а у поважній праці М.Вегеша та В.Задорожного «Велич і трагедія Карпатської України» [24] щоденник письменника виступає одним із основних джерел доби, на який посилаються автори.

Василь Пальок розглянув роль В.Гренджі-Донського в суспільному русі Закарпаття 20-30-х років ХХ ст. [75], де вказує, що письменник не був політиком-професіоналом, але обставини життя в краї цього періоду склалися так, що змушували найбільш національно свідому частину інтелігенції займатися громадськими та політичними справами.

До питання історичної тематики творчості В.Гренджі-Донського зверталися І.Шинкар у статті «Деякі питання історії Закарпаття у творчості В.Гренджі-Донського», [92], В. Ілько та М.Олашин — «Василь Гренджа-Донський про історичний розвиток Закарпаття» [46], О.Барчан у дослідженні «Історична тематика у творчості

В.Гренджі-Донського» [12], у яких автори подали оглядовий аналіз творів історичної тематики письменника, концепцію історичного світогляду та деякі головні публіцистичні матеріали в контексті суспільно-політичного життя Закарпаття міжвоєнного періоду.

Цілий ряд статей, присвячених як аналізу життя і творчості В.Гренджі-Донського, так і окремим періодам громадсько-політичної та культурницької діяльності, опублікував Микола Вегеш на сторінках вітчизняних та зарубіжних видань [17-19,22,25-26], які в час їх появи стали потужним внеском в історіографію проблеми.

Ряд праць із приводу місця та ролі письменника в театральному процесі на Закарпатті опублікував Йосип Баглай [4-8]. Зокрема, у статті «Василь Гренджа-Донський — театральний критик» [7] автор пов'язує громадсько-культурницьку діяльність письменника 20-30-х років із розвитком тогочасного українського професійного театру, який не тільки виступив як автор театральних постановок, але і на шпальтах періодичних видань публікував фахові рецензії. Тому, на переконання автора статті, В.Гренджа-Донський став першим театральним критиком на Закарпатті.

Київський дослідник Олекса Мишанич надрукував ряд праць, в яких містяться загальні відомості про громадсько-політичну і культурну діяльність В.Гренджі-Донського [56, 61-62], які з'явилися у наукових, довідкових виданнях та сторінках центральних видань і таким чином розкривали постать письменника у колах ширшої громадськості.

Пряшівський вчений-україніст Микола Мушинка у статтях «Гіркий хліб письменника-емігранта» [70] та «Василь Гренджа-Донський і Пряшівщина» [69] аналізує останній період життя і творчості письменника — еміграційний (братиславський або словацький). Крім раніше невідомих матеріалів про цей період діяльності письменника, М. Мушинка зосереджує свою увагу на характеристиці громадської праці в середовищі української діаспори, переліку деяких видань та процес повернення в літературу, однак автор лише опосередковано торкається питання переслідувань та репресій відносно В.Гренджі-Донського у 50-х рр. ХХ століття.

Заслужують на увагу ряд спеціальних статей Зірки Гренджі-Донської [36-37,39], які з'явилися на сторінках українських часописів Європи, Америки та Австралії. У них авторка, користуючись ґрунтовними знаннями, подає обширні, в деяких випадках на межі спогадів, відомості про життя і творчість свого батька. При характеристиці кожного із періодів діяльності письменника авторка розглядає постать Василя Гренджі-Донського у розрізі різноплано-

вості зацікавлень: поет, письменник, драматург, громадський, культурний, театральний та політичний діяч. Надзвичайно цінні матеріали представлені із еміграційного періоду творчості та життя письменника.

Ряд статей, присвячених аналізу життя, творчості та багатоаспектної діяльності Василя Гренджі-Донського, опублікував автор даної праці у різних наукових та періодичних виданнях [80,82-85]. Він же у 2004 р. (2007р. — видання друге, перероблене, доповнене) видав монографію «Історія Закарпаття у творчій спадщині Василя Гренджі-Донського» [81].

Однак згадані дослідження містять у собі переважно опосередковані знання та інформації, є багато в чому науково-популярними, розкривають лише окремі епізоди життя та творчої діяльності В.С. Гренджі-Донського. Недостатньо висвітлюється та аналізується громадсько-політична діяльність. Загалом у цих дослідженнях проблема не вивчена комплексно і концептуально, в повному обсязі та належним чином.

Важливим етапом у вивченні життя і творчості письменника була низка міжнародних наукових конференцій, проведення яких було започатковано в Ужгороді в 1994 році силами УжНУ. Наступні наукові форуми відбувались в Ужгороді, Нью-Йорку, Братиславі, Свиднику з нагоди 100-ліття від дня народження письменника. Огляд виголошених доповідей свідчить, що увага дослідників була зосереджена на питаннях творчої спадщини письменника, її ідейної наповненості, головні аспекти громадсько-політичної діяльності. Результати конференцій, безперечно, відіграли значну роль у дослідженні та популяризації творчої спадщини В.Гренджі-Донського.

Не можемо також оминати одну з останніх публікацій, видану колективом Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки з приводу 110-річчя з дня народження письменника — «Василь Гренджа-Донський — письменник, публіцист, громадський діяч. Методико-бібліографічні матеріали» [16], у якій поміщено цінний бібліографічний покажчик, однак без їх характеристики.

Отже, незважаючи на наявність окремих праць, дана проблема потребує подальшого предметного вивчення. Сучасна історична наука у питанні вивчення життя, творчості та громадсько-політичної діяльності видатного письменника є епізодичною. До цих пір відсутнє комплексне системне дослідження з даної теми. Недостатнє вивчення питання та її наукова актуальність потребують подальших наукових студій.

2. Атаманюк В. Пам'яті В. Гренджі-Донського // Дружно вперед. – Пряшів. – 1975. - №1.
3. Бабій О. В. Гренджа-Донський – «Квіти з терньом» // Літературно-науковий вісник. – Львів. – 1923. - №7. – С. 277-278.
4. Баглай Й. В. Гренджа-Донський і Спиридон Черкасенко // Календар «Просвіти» на 1996 рік. – Ужгород: Патент, 1996. – С. 174-178.
5. Баглай Й. Василь Гренджа-Донський і театр // Тези доповідей та повідомлень першої наукової конференції, присвяченої життю і діяльності видатного поета і культурно-громадського діяча Василя Степановича Гренджі-Донського (1897 – 1974) (16 грудня 1994р. м. Ужгород) – Ужгород: Патент, 1995. – С. 61-63.
6. Баглай Й. Василь Гренджа-Донський про Миколу Садовського // Календар «Просвіти» на 1996 рік. – Ужгород: Патент, 1996. – С. 183-186.
7. Баглай Й. Василь Гренджа-Донський – театральний критик // Закарпатська Правда. – 1993. – 27 квітня.
8. Баглай Й. «Запорожець за Дунаєм не вмирає...» (Василь Гренджа-Донський про оперу Семена Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм» на закарпатській сцені) // Карпатська Україна. – 1993. – 29 квітня.
9. Балега Ю. Розвиток прогресивної художньої прози на Закарпатті у 20-30-х роках ХХ ст.. // Ужгородський державний університет. Серія філологічна. Ч.11. – Ужгород, 1958.
10. Балега Ю. Сини свого народу. Традиції О. Духновича в творчості Василя Гренджі-Донського // Ужгородський університет. – 1990. – 1 вересня.
11. Барчан В. Поетична творчість Василя Гренджі-Донського. – Ужгород: Карпати, 2004. – 152с.
12. Барчан О. Історична тематика у творчості В. Гренджі-Донського // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. Випуск 26. – Львів, 2005. – С. 3-7.
13. Бірчак В. Літературні стремління Підкарпатської Руси. – Ужгород: Карпати, 1993. – 200с.
14. Божук Г. Великий корифей Закарпаття // Радянська Верховина. – 1990. – 28 квітня.
15. Вайда М. Привіт Пряшівщині від земляків в Америці // Новий шлях. – Торонто. – 1968. – 21 вересня, 5 жовтня.
16. Василь Гренджа-Донський – письменник, публіцист, громадський діяч. Методико-бібліографічні матеріали (до 110-річчя з дня народження В. Гренджі-Донського (1897-1974)). – Ужгород: Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека, 2007. – 18с.
17. Вегеш М. Василь Гренджа-Донський у спогадах друзів: [До 20-ї річниці від дня смерті поета] // Вісті Ужгородщини. – 1994. – 26 листопада.
18. Вегеш М. Галичани на Закарпатті. Василь Гренджа-Донський розповідає... // Визвольний шлях. – Кн.8. – 1993. – С. 1016-1020.
19. Вегеш М. Галичани про Гренджу-Донського // Радянська Верховина. – 1992. – 22 січня.
20. Вегеш М. Земляк про земляка (Гренджа-Донський про А. Волошина) // Радянська Верховина. – 21. IX. – 1991.
21. Вегеш М. Перший літописець Карпатської України // Радянська Верховина. – 22. XI. – 1990.
22. Вегеш М. Учень Тараса Шевченка // Новий шлях. – Торонто. – 1992. – Рік L XIII. – Ч. 22,23. – 30 травня, 6 червня.
23. Вегеш М., Горват Л. Громадсько-політична і культурно-освітня діяльність Василя Гренджі-Донського (1897-1974). – Ужгород: Колір-Прінт, 2000. – 106с.
24. Вегеш М., Задорожний В. Велич і трагедія Карпатської України. – Ужгород: Патент, 1993. – 81с.
25. Вегеш М. Міщанин В. «Просвіта» і В. Гренджа-Донський // Карпатська Україна. – 1993. – 6 травня.
26. Вегеш М., Пилипчинець В. Кривава казка // За вільну Україну. – Львів. – 1991. – 1 жовтня.
27. Вегеш М., Турянця В. У вінок шани і визнання. – Ужгород, 1995. – 36с.
28. Вергун Д. Карпаторусская литература (краткий очерк) / У кн. Восем лекцій о Подкарпатской Руси. Перевод с чешского Д.М. Вергуна. – Прага: Изд. Чешской школы политических наук, 1925. – С. 59.
29. Волошин А. Твори. – Ужгород: Гражда, 1995. – 447с.
30. Габаль І. Буржуазний націоналізм – лютий ворог українського народу // Дружно вперед. – 1952. - №9. – С. 1-4.
31. Геровській Г. История угро-русской литературы в изображении Володимира Бирчака. – Унгвар, 1943. – 64с.
32. Гординський С. Сучасна закарпатська поезія // Сьогочасне й минуле. – Вісник українознавства. – Львів: НТШ, 1939. – С. 23-32.
33. Гостиняк С. Свідок минулого // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. - №15. – книга друга. – Пряшів, 1990. – С. 333-335.
34. Гранічка Л. Лько Липей – карпатський розбійник // Твори Василя Гренджі-Донського... - Т. XI. – С. 239.

35. Густі В. Кого я знав, кого люблю // Молодь Закарпаття. – 1989. – 4 лютого.
36. Гренджа-Донська З. Віщі слова поета // Америка. – Філадельфія. – 1990. – 16 червня.
37. Гренджа-Донська З. Закарпаття святкує свого поета. У 100-річчя з дня народження Василя Гренджі-Донського // Нове життя. – Пряшів. – 1997. – 16 травня.
38. Гренджа-Донська З. " Ми є лишень короткі епізоди..." Життя і творчість Василя Гренджі-Донського. - Ужгород: Срібна Земля, 1993. – 82с.
39. Гренджа-Донська З. Пам'яті дорогого друга // Свобода. – Джерзі-Сіті. – 1990. – 13 липня.
40. Гренджа-Донський В. Твори. – Вашингтон: Карпатський Союз, 1990. – Т.ХІ. – 596с.
41. Гренджа-Донський В. Твори. – Вашингтон: Карпатський Союз, 1992. – Т.ХІІ. – 562с.
42. Дем'ян Л. Лист до В. Гренджі-Донського // Твори Василя Гренджі-Донського... - Т.ХІІ. – С. 232.
43. Жупан Й., Бездомний Л. З корінням викорчувати буржуазно-націоналістичний чортополох (Лист письменників) // Закарпатська правда. – 1947. – 15 грудня.
44. Зиморя М. Творчість В. Гренджі-Донського на сторінках німецькомовної преси 30-х років // Матеріали наукової конференції присвяченої пам'яті Івана Панькевича (23-24 жовтня 1992р.). – Ужгород, 1992. – С. 342-343.
45. Іванчов Ф. Син Верховини // Дукля. – 1975. – Ч.1. – С. 41-42.
46. Ілько В. Олашин М. Василь Гренджа-Донський про історичний розвиток Закарпаття // Тези доповідей та повідомлень першої наукової конференції... - С. 53-56.
47. Качанюк М. Гренджа-Донський «Шляхом терновим» // Літературно-науковий вісник. – Львів. – 1925. - №4. – С. 375.
48. Кошовий Л. Про деякі помилки наших письменників. Ідейний зброєносець «батька» Волошина // Закарпатська правда. – 1946. – 6 жовтня.
49. Красняник М. Літописець тернового шляху // Радянська Верховина. – 1989. – 31 березня.
50. Лелекач М. Рецензії – В. Гренджа-Донський «На зустріч волі» // Пчілка. – 1.ІХ.1930. – Ч.1. – С. 32.
51. Лелекач М. Червона скала (рецензія) // Твори Василя Гренджі-Донського... - Т.ХІ. – С. 237.
52. Лелекач Н., Гарайда И. Загальна бібліографія Подкарпаття. – Унгвар: издание Подкарпатского общества наук, 1943.
53. Маланюк Є. З закарпатського Парнасу // Твори Василя Гренджі-Донського... - Т.ХІІ. – С. 237-240.
54. Мацинський І. Тернові квіти полонин // Дукля. – 1963. - №3.
55. Мишанич О. В боротьбі за волю // Дукля. – 1962. - №2. – С. 22-26.
56. Мишанич О. Василь Гренджа-Донський (1897-1974) // Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. Кн. І: перша половина ХХ ст. / За ред. В.Г. Дончика. – К.: Либідь, 1998. – С. 184-186.
57. Мишанич О. Василь Гренджа-Донський // Радянське літературознавство. Серія: Літературні портрети. - №4. – К., 1967. – С. 69-75.
58. Мишанич О. Василь Гренджа-Донський (1897-1974) // У кн.: Василь Гренджа-Донський. Твори. – Ужгород: Карпати, 1991. – С. 5-21.
59. Мишанич О. Немов жаринка під попелом (Огляд життя і творчості Гренджі-Донського) // Друг читача. – Київ. – 1991. – 5 червня.
60. Мишанич О. Обличчя полонини // Літературна Україна. – 1967. – 30 квітня.
61. Мишанич О. Століття співця Карпатської України: [В. Гренджа-Донський] // Слово і час. – 1997. - №4. – С. 6.
62. Мишанич О. Тернові квіти полонини // Літературна Україна. – 1997. – 19 червня.
63. Мольнар М. В останню дорогу // Дукля. – 1975. – Ч.1. – С. 46.
64. Мольнар М. Василь Гренджа-Донський (До 70-річчя від дня народження) // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. - №4. – Книга перша. – Пряшів, 1969.
65. Мольнар М. Доля співця полонин // У кн.: Василь Гренджа-Донський. Шляхом терновим. – Пряшів, 1964. – С. 3-52.
66. Мольнар М. Пам'яті Василя Гренджі-Донського // Дружно вперед. – 1975. - №1. – С. 18.
67. Мольнар М. Скромний ювілей // Дукля. – 1967. - №2. – С. 32-36.
68. Мольнар М. Співець карпатських полонин // У кн.: В. Гренджа-Донський. Шляхом терновим. – К.: Радянський письменник, 1972. – С. 5-18.
69. Мушинка М. Василь Гренджа-Донський і Пряшівщина // Дукля. – 1997. - №2. – С. 13-21.
70. Мушинка М. Гіркий хліб письменника-емігранта // Літопис Батьківщини. – 1995. – Ч.1/55(66). – С. 53-60.
71. Недзельський Е. Современная карпаторусская литература // Центральная Европа. – Прага, 1931. – Ч.4. – С. 204, 207.
72. Недзельський Е. Литература и издательская деятельность на Подкарпатской Руси послѣ переворота // У кн.: Подкарпатская Русь 1919-1936. – Ужгород: издание Р.Н.Г., 1936. – С. 131-134.
73. Павличко Д. Вічно живий документ // Дукля. – 1997. - №6. – С. 15-20.
74. Пагіря В. Гренджа-Донський за кордоном // Закарпатська правда. – 1990. – 18 серпня.

75. Пальок В. «Не злякають нас ні пута, ні ярмо...». Місце Василя Гренджі-Донського в суспільному русі Закарпаття в 20-30-х роках ХХ ст. // Карпатський край. – 1998. - №1-2. – С. 16-19.
76. Пачовський В. Вступне слово // Квіти з терн'ямом (Поезії). – Ужгород: Вікторія, 1923. – С. 3-5.
77. Пестременко А. Переклади В. Гренджі-Донського // Дружно вперед. – 1969. – Ч.4. – С. 27.
78. Пестременко А. Перлини закарпатського регіоналізму // Нове життя. – 1970. – 1 травня.
79. Поп В. Оживає в слові Верховини // Закарпатська правда. – 1990. – 7 березня.
80. Рекіта В. Висвітлення процесу національної ідентифікації українців Закарпаття у міжвоєнний період (на матеріалах творчої спадщини Василя Гренджі-Донського) // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія історія. Випуск 22. – Ужгород: Говерла, 2009. – С. 52-57.
81. Рекіта В. Історія Закарпаття у творчій спадщині Василя Гренджі-Донського. – Ужгород: Гражда, 2007. – 112с.
82. Рекіта В. Історія Закарпаття у творчій спадщині Василя Гренджі-Донського // Карпати – Carpathica. Актуальні проблеми політичної історії та духовності Закарпаття. Випуск 28. – Ужгород, 2003. – С. 95-109.
83. Рекіта В. Літописець Карпатської України // Народна Воля. – Скрантон, ПА. – 2004. – 11 березня.
84. Рекіта В. Постать Августина Волошина у творчій спадщині Василя Гренджі-Донського // Історична школа професора Володимира Задорожного: Науковий збірник. Випуск 2. Carpathica – Карпати-ка. Вип. 30. – Ужгород: Гражда, 2004. – С. 95-100.
85. Рекіта В. Рід Гренджів // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія історія. Випуск 21. – Ужгород: Говерла, 2008. – С. 14-19.
86. Репертуарний збірник. Ч. 2. [Присвячений творчості В. Гренджі-Донського з приводу 90-ліття з дня народження] / Упор. М. Мальцовська. – Пряшів: Видання Культурного союзу українських трудящих ЧССР, Центральний комітет, 1987. – 59с.
87. Роман М. Помер В. Гренджа-Донський // Шлях перемоги. – Мюнхен. – 1974. – 15 грудня.
88. Сірка Й. Розвиток національної свідомості лемків Пряшівщини у світлі української художньої літератури Чехословаччини. – Мюнхен, 1980. – 192с.
89. Тіхий Ф. Новий руський поет // Твори Василя Гренджі-Донського... - Т.ХІІ. – С. 231-232.
90. Фединишинець В. Іронія долі // Закарпатська правда. – 1987. – 18 липня.
91. Чопик Б. Поезія Василя Гренджі-Донського // 21-а конференція Американської Асоціації для розвитку слов'янських студій. Чикаго, 4 листопада 1989р. // Твори... - Т.ХІ. – С. 199-205.
92. Шинкар І. Деякі питання історії Закарпаття у творчості В. Гренджі-Донського // Суспільно-політичні відносини на Закарпатті в 20-30-х роках ХХ ст. – Ужгород, 1992.
93. Штефан А. Василь Гренджа-Донський (1897 – 1974). Некролог // Твори Василя Гренджі-Донського... – Т.ХІ. – С. 45-56.
94. Birčák V. Dnešní stav podkarpatoruské literatury // Podkarpatska Rus.- vidal Klub přátel Podkarpatske Rusi v Bratislavě, 1936.
95. Grendzha-Donska Z. Vasył Grendzha-Donskij. Founder modern ukrainian literature in Carpatho-Ukraine // 20-th National Convention American Association for Advancement Slavic Studies in Honolulu, HI, on November 19, 1988 // Твори Василя Гренджі-Донського... - Т.ХІ. – С. 186-192.
96. Hartl A. Deset let podkarpatského písemnictví 1920-1930 // Slovensky přehled. – Praha. – 1930. – Č.3. – Str. 192.
97. Hartl A. Krasně písemnictví. Novinky podkarpatoruski // Slovensky přehled. – Praha. – 1931. – XXIII. – Č.1.
98. Hartl A. Písemnictví podkarpatských Rusinů // Československá vlastivedá. Praha. – 1993. – DÍL VIII. – S. 288-290.
99. Hartl A. Podkarpatoruský roman (I L'ko Lypej) // Podkarpatoruská revue. = Bratislava. – 1937. – I. 1. – S. 8-10.
100. Hartl A. Přehled literárního hnutí na Podkarpatské Rusi // Podkarpatska Rus. – vidal Klub přátel Podkarpatske Rusi v Bratislavě, 1936. – S. 183-201.
101. Jirásek J. Vasył Grendzha-Donskij «Červená skala» // Podkarpatoruská revue. - Bratislava. – 1938. – VI. – S. 69.
102. Markus V. Vasył' Grendzha-Donskij's political ideology // 21-st National Convention Advancement Slavic Studies in Chicago, IL, on November 4, 1989 // Твори Василя Гренджі-Донського ... - Т.ХІ. – С. 214-227.
103. Sanko H. Vasył' Grendzha-Donskij and his fairy tales for children // 19-th National Convention of the American Association for the Advancement of Slavic Studies in Boston, MA, on November 7, 1987 // Твори Василя Гренджі-Донського ... - Т.ХІ. – С. 180-185.
104. Sanko H. Vasył' Grendzha-Donskij and his theater for children // 20-th National Convention of the American Association for the Advancement of Slavic Studies in Honolulu, HI, on November 19, 1988 // Твори Василя Гренджі-Донського ... - Т.ХІ. – С. 192-198.

105. Sanko H. Vasyl' Grendyha-Donskyj's poetry for children // 18-th National Convention of the American Association for the Advancement of Slavic Studies in New Orleans, LA, on November 21, 1986 // Твори Василя Гренджі Донського ... - Т.XI. – С. 169-179.
106. Shtohryn D. Vasyl' Grendyha-Donskyj's prose // 21-st National Convention Advancement Slavic Studies in Chicago, IL, on November 4, 1989 // Твори Василя Гренджі-Донського ... - Т.XI. – С. 206-213.

РЕЗЮМЕ

ВАСИЛИЙ ГРЕНДЖА–ДОНСКОЙ В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ И ИНОСТРАННОЙ ИСТОРИОГРАФИИ

Рекита В. (Ужгород)

В предложенной статье рассматривается историография исследований неординарной личности истории Закарпатья – Василя Гренджи–Донского. Охарактеризовано основные периоды изучения, акцентированно на главных достижениях украинской и иностранной историографии. Между тем, автор сосредотачивает внимание на отсутствии концептуального и глубокого исследования исторической проблемы.

Ключевые слова: историография, личность, творческое наследие, статья, идеологическая направленность, общественно-политические взгляды, исторический источник.

SUMMARY

VASYL GRENDA–DONSKYI IN DOMESTIC AND FOREIGN HISTORIOGRAPHY

Rekita V. (Uzhgorod)

In this article we discuss the historiography of studies eccentric personality of the history of Transcarpathia – Vasyl Grendzy–Donskogo. The main periods of studying are described with focus on the major achievements of Ukrainian and foreign historiography. Meanwhile, the author focuses on the lack of conceptual in-depth studying of historical problem.

Keywords: historiography, identity, creative heritage, article, ideological orientation, political views, historical source.